

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Institutiones Canonicae Sive Ius Ecclesiasticum

Wiestner, Jacob

Monachii, 1706

Articulus I. De Judiciij Natura & Varietate.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-62656](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-62656)

LIBRI II.
INSTITUTIONUM CANONICARUM
TITVLVS I.
De Judiciis.

Processum Judicium non, ut in Foro solet, à Citatione vel Contestatione litis: sed, Interpretum & Commentatorum more, à Judiciorum Natura Varietateque & Personis ea continentibus ordimur.

ARTICVLVS I.
De Judiciij Natura & Varietate.

SUMMARIUM.

1. *Judicii varia significatio.*
2. *Proprie accepti definitio.*
3. *Differentia à causa, lite, instantia,*
4. *Et diuisio in Ecclesiasticum ac Seculare.*
5. *Quibus addendum est Mixtum.*
6. *In Peritorium & Possessorium,*
7. *In Vniuersale, Generale & Speciale,*
8. *Et in Plenarium ac Summarium.*

9. *Quò causa celeritatem poscentes,*
10. *Et modice:*
11. *Imò in curia Romana alia quoque,*
12. *Ad litium proclationem excludendam, expediuntur.*
13. *Diuisio in Ordinarium & Extraordinarium,*
14. *Aut etiam Delegatum.*
15. *In Civile, Crimiale & Mixtum*
16. *Criminalis in Capitale & non Capitale,*
17. *In Publicum & Privatum.*
18. *Diuisio in Simplex & Duplex.*
19. *De Personis iudicium Civile,*
20. *Et Criminale constituentibus:*
21. *Hisque accessoriis.*
22. *De Auditoribus.*

Judicii nominis significationes variae, & exque non vulgi tantum sermonibus trita, sed ipsorum quoque Juris conditorum usu recepta & approbata sunt.

Et primò quidem aliquando ejus nomine denotatur Rationis usus ac discretio, l. Cum Prator 12. §. 2. ibi, *Quia iudicium sarent. ff. hác Rubr. & §. 1. ibi, Quia nullum co-*

A

Iam eorum animi iudicium est, Instit. Quib. non est permiss. sac. rest. imò & Opinio seu credulitas apud M. Tullium, qui Intra parietes, inquit, aluit eam gloriam, quam nemo quidem meo iudicio est consecutus, de Clar. Orator.

Secundò aliquando Ultimæ voluntatis elogio accommodatur, ut *l. 1. C. de SS. Eccles.* quâ Constantinus M. ut Sanctis locis ultimâ voluntate bonorum, quod quisque optaverit, relinquentis *Non sint cassa iudicia*, Imperiali auctoritate sancivit: quò sensu Bonifacio VIII. *Pro anima sua aliquid iudicare*, idem, quod aliis *Ultima voluntate relinquere*, est, *c. Licet q. de Sepult. in 6. Glossa ibi, v. iudicare.*

Tertiò, aliquando eò nomine venit Actio, *l. 1. ff. Communi divid. ibi, Communi dividundo iudicium ideo necessarium est, & paulò post, Cessat communi dividundo iudicium, si res communis non sit: aliquando ipsa rei examinatio, can. Si officia 2. ibi, Quod oportet discreti esse iudicij, dist. 59. imò & condemnatio; sic enim, qui Christi corpus & sanguinem indignè sumunt, Iudicium sibi manducare & bibere dicuntur 1. Corinth. cap. 11. v. 29. & can. Nec timorem 25. pr. dist. 2. de Consec.*

Quartò iudicii nomen sumitur pro Jurisdictione & Auctoritate, ut *l. Consensisse 2. ff. hâc Rubr. cuius §. fin. Ulpianus His, inquit, datur multa dicenda jus, quibus publicè iudicium est, & c. Decernimus, ibi, Pralati de negotiis Ecclesiasticis laicorum iudicij nihil disponant, Rubr. cit. & can. 1. ibi Metropolitanani iudicij consecrati, dist. 62.*

Quintò demum & in proposita eoque concordantibus Pandectarum & Codicis Rubricis Iudicii nomen denotat Ordinem seu totum Processum discussionis ac definitionis causæ, quæ inter duas partes litigantes, actorem scilicet & reum

coram iudice competente agitur, Maranta de Ord. Jud. p. 1. n. 5. & Pax Jordan. Lucubrat. Lib. 13. tit. 1. n. 3. in fine. Quò modò acceptum

Judicium ita vocatur à *Jurisdictione*, *c. Forus 10. de V. S. sive à Jure dicendo* estque Legitima controversiæ, quæ est inter actorem & reum, per Iudicem cognitio, discussio ac definitio. Ita ipsum juxta *l. Judices 9. Et Properandum 13. C. hâc Rubr.* definiunt in *ff. ibidem Wesenbecius n. 5. & Zæsius n. 4.* cui definitioni aliqui, Iudicii introducti causam finalem præcipuè spectantes, cum Cujacio addunt, *Litis gratiâ finiende*, sive, ut ista publica auctoritate terminetur.

Cum iudicio aliquando, sed malè, confundi solent Causa, Lis & Instantia. Quæ tamen ab illo non voce magis differunt, quàm significatione; cum Causa propriè dicatur res vel jus, de quo quæstio & controversia in iudicium est deducta, Maranta de Ord. Judic. p. 5. n. 66. Lis autem, aliquando Causa & Actio in iudicium deducta, ut *l. Lis 36. ff. de V. S.* aliquando Causæ Instantia, ut *l. Properandum 13. C. de Judic.* vocatur. Iudicii autem nomine, causæ sive controversiæ & quæstionis in iudicium deductæ tota discussio, à citatione ad finem usque denotatur, ut dictum. Instantia demum appellatur ipsa exercitatio iudicii sive discussionis causæ, quæ incipit à litis contestatione & usque ad sententiam definitivam, si feratur: vel, si ista non feratur, usque ad triennium in Civili: in Criminali casusque ad biennium durat. Sententiæ autem publicatione aut triennii vel biennii lapsu: uti etiam rei ab observatione iudicii absolute v.g. propter contumaciam actoris, de Jure saltem Civili perimitur, *l. Properandum cit. ut infra dicitur.*

Ejus divisiones sunt permultæ: & species ferè tot, quot Actionum, quæ in iudicium

Judicium deducuntur. Nostro instituto maxime congruunt, quæ ex quadruplici Causarum genere desumuntur à Vestro Prax. Lib. 3. cap. 2. & à Scaccia de Judic. Lib. 1. cap. 3. à n. 6. atque ab aliis DD. passim approbantur.

Primo itaque à causa Efficiente, sive personarum judicantium diversitate, Judicium aliud Ecclesiasticum est, aliud Seculare. Ecclesiasticum dicitur, quod coram judice Ecclesiastico agitur, cujusmodi est, quando de re spirituali aut huic annexa v.g. De Prælati electione, electi confirmatione vel consecratione: de clerici ordinatione vel presentatione: de voto, aut professione Religiosa: de matrimonio, sponsalibus aut divortii: de primitiis, decimis, oblationibus: de beneficiis & pensionibus Ecclesiasticis, aut jure patronatus &c. quæstio est, vel Hæreticos, Apostasias, Schismatis, Simonia & similibus criminum rei conveniuntur, c. Decernimus 2. c. Quanto 3. hæc Rubr. c. Tuam 3. de Ord. Cognit. c. Ut inquisitionis 18. V. Prohibemus, de Hæreticis in 6. c. Si judex 12. pr. ibi, Quia de re Ecclesiastica & spirituali est, de Sent. excom. in 6. uti &c, quando litigantium uterque, aut saltem reus conventus Clericus, Religiosus, Ecclesia, vel Monasterium, aut alia persona, communitas, vel locus Ecclesiasticus est; quia actor sequitur forum rei, c. Cum sit generale 8. de Foro compet. Reus autem Clericus, Ecclesia & alia persona, communitas & loca Ecclesiastica forum Ecclesiasticum sortiuntur, c. At si clerici 4. c. Clerici 8. hæc Rubr. c. Nullus 2. c. Si diligenti 12. de Foro compet. c. Seculares 2. ibidem in 6. &c. Seculare est, quod agitur coram judice Seculari: sicut contingit, quando lis est de re merè temporali v.g. castro, prædio, fundo, domo, e quo, can. Celebratam 2 1. in fine, dist. 3. de Consec. c. Causam 7. Qui filij legitimi &c.

& litigantium uterque, vel saltem reus conventus laicus, communitas vel locus Sæcularis est, arg. c. Cum sit generale cit. & l. Juris 2. C. de Jurisdic. omni. Judic. Laiman Lib. 3. tract. 6. cap. 1. n. 1. & 2. & Pirrhing ad hæc Rubric. n. 5.

Duabus his Judiciis speciebus addendum est Mixtum sive, quod coram Ecclesiastico & Sæculari judice agitari potest, ut Possessorium Retinendæ & Recuperandæ possessionis quarundam rerum Spiritualium hisque annexarum, adversus laicum intentatum: & quò de hujusmodi rebus meri facti quæstiones aliæ in judicium deducuntur & reus conventus laicus est, ut Tit. 2. n. 139. Tit. 10. à n. 17. & Tit. 12. à n. 123, plenius tradetur.

Secundo, à Materia sive re, super qua lis vertitur, Judicium aliud Petitorium, aliud Possessorium est, illud sive Petitorium vocatur, in quo litigatur de proprietate, sive rei v.g. prædij, domus, beneficii Ecclesiastici, aut juris eligendi, vel patronatus dominio vel quasi, de jure in re vel ad rem alicui competente v.g. de pignore aut servitute. Illud autem, sive Possessorium, in quo inter partes contentio est de sola rei vel juris possessione vel quasi adipiscenda, retinenda vel recuperanda, Maranta cit. p. 4. dist. 7. n. 1. Pirrhing l. cit. n. 6. cujus judicii utriusque plenior explicatio infra dabitur Tit. 12. à n. 108.

Ejusdem Materiæ, vel potiùs quantitatis rerum in judicium deductarum, ratione Judicium aliud Universale, quò petitur univèrsum jus v.g. hæreditas, bonorum possessio, Ecclesia, castrum, aut alius locus cum omnibus pertinentibus & finibus suis; aliud Generale, quò aliquod genus rerum, sub univèrso jure contentarum, petitur: sicut fit propositâ tutelâ, negotiorum gestorum aut aliâ simili actione. Et demum aliud Speciale sive

A 2 singulare;

singulare, quò una vel plures res particulares v.g. prædium, fundus, domus, equus rei vindicatione, vel solutio debiti, rei promissæ præstatio, aut aliud factum personali actione petitur, *Speculat. Tit. de Judic. §. 1. & n. 1. Maranta p. 4. dist. 4. n. 1. & 2. Jordanus Lucubrat. Lib. 13. Tit. 1. à n. 20.*

8. Tertiò, à Formâ Judicium aliud Ordinarium, aliud Extraordinarium vocatur. Ordinarium sive, ut etiam nominatur, Plenarium judicium est, in quo, Juris ordine & solemnitatibus accuratè observatis, de causa cognoscitur & pronuntiat: sicut fit, cum reo, tribus simplicibus vel unâ citatione peremptoriâ in jus vocato, libellus sive intentio actoris editur: dein lite inter partes contestatâ, præstitisque, si exacta fuerint, Calumniæ Malitiæque & Veritatis juramentis & feriarum ac dilationum intervallis observatis, testibus aliisque probationibus receptis, concluditur in causa: & demum sententia à judice, pro tribunali sedente, in scripto fertur: & si appellatio vel alia Juris remedia non intercedant, mandatur executioni, c. *Quoniam 11. de Probat. c. In causis 19. de Sent. & re judic. Auth. Offeratur. C. de Litis contest. & l. Prolatam q. C. de Sent. & interlocut.* cujus textu Juris Ordine non observato lata sententia pro irrita habetur. Extraordinarium sive, ut fere loquimur, Summarium judicium est, in quo simpliciter & de plano, sine strepitu & figura judicii, hoc est, Juris solemnitatibus non omnibus observatis, de causa cognoscitur, & quodammodo, solâ rei veritate attentâ, pronuntiat: eâ tamen moderatione; ut quantumvis libelli formalis oblatio necessaria non sit, sed simplex, scriptò aut verbis duntaxat expressa & actis continuò inferenda actoris petitio sufficiat: litis contestatio omitti, feriæ prophanæ non observari, amputari dilationes, exceptiones & appella-

tiones dilatoriæ & frustratoriæ repelli, non necessariæ partium & advocatorum contentiones & jurgia testiumque multitudo & superflua probationes aliâ refrenari possint: omitti tamen nequeat citatio partis, calumniæ malitiæque & veritatis juramentorum exactorum præstatio, assignatio terminorum ad exhibenda acta, producendos testes aliisque probationes: & sententiæ definitivæ in scriptis, à judice sedente vel stante, prolatio, juxta *Clement. Sape 2. V. Nos autem, de Verb. signif. cit. Maranta p. 4. dist. 9. à n. 12. & Jordan. Lucubrat. Lib. 12. Tit. 1. à n. 79.* ut adeò *Clement. Sape cit. pro Judicio Summario, ad perniciosam litium protelationem excludendam ex Ordinarij Processus solemnitatibus eâ tantum retentæ sint, quæ ad caufarum, in judicium deductarum, legitimam discussionem definitionemque justam, Naturali Divinòque aut Gentium Jure spectatis, necessariæ, vel celerem illarum expeditionem non morari videbantur, Maranta cit. p. 4. dist. 9. à n. 8. & Barbosa in Clem. cit. à n. 11.*

9. Porro caufarum, in quibus summarè, & de plano procedi solet, duo præpuè genera sunt. Ad primum spectant, quæ requirunt celerem expeditionem: cujusmodi in primis sunt causæ electionum aliarumque provisionum & beneficiorum quæcunque; causæ decimarum, primitiarum & oblationum & similes: causæ matrimoniorum, usurarum, *Clement. Dispendiosam 2.* relatæ: quibus *Extravag. Unic. inter communes* adduntur causæ injuriarum, & molestarum, quas Religiosi Mendicantes & Prælati vel Parochi sibi mutuo inferunt ratione sepulturæ; quia, has omnes citò ad finem perducendo, specialiter exigit favor Ecclesiarum & animarum, vel periculum adulterii, scandali, injuriarum, quæ ex earum pro-

tractione facile oriuntur, *Glossa in Clement. cit. & Vivianus in ejus Rubricam.* Dein causæ incidentes, cum super iis, ne diu protrahantur, & principalis causæ progressum morentur, testes recipi, lite etiam non contestata, possint. *Glossa in c. fin. V. Procedendum, ut lite non contestata.* Et Demum causæ mercatorum, ob suam frequentiam, naufragorum, viduarum, peregrinorum, pupillorum, carceratorum aliarumque miserabilium personarum: uti etiam causæ alimentorum & similes, *cit. Maranta p. 4. dist. 9. à n. 42.*

10. Ad alterum genus pertinent causæ modicæ, sive in quibus de levis momenti rebus, aut præjudicio facile reparabili agitur: cujusmodi sunt pleræque causæ mercedum, salariorum, quæque inter pauperes, plebejas aut viles personas agitantur; uti & in quibus agitur de possessione momentanea & levibus delictis, *cit. Maranta à n. 34. & n. 72.*

11. Quod de hujusmodi modicis aliisque causis, celerem expeditionem ex speciali ratione exposcentibus, ut summarie, de plano, simpliciter & sine figura judicii pertractentur, ad litium protelationem impediendam, *Clement. Sæpe cit. statutum est, id in plerisque aliis causis servari sine periculo Nullitatis posse, Jordanus cit. Tit. I. n. 68. asserit, secutus Piasecium Prax. Episc. p. 2. de Ord. Judic. n. 67. & Vestrinum Lib. 5. Prax. cap. 1. quo teste Signatura Justitiæ, in causis summarie procedendum, passim refert adeo; ut, si rescribat aliter, id errore Regentis in extensione Supplicationum factum, existimetur. Quem summarie procedendi modum luculenter commendavit Pius IV. cum, ne nimis scrupulosa Juris subtilitatum ac solennitatum observantia causarum expeditionem retardaret, salubriter statuit; ne Processus judiciarius in quacunque causa ex alio, quam jurisdictione*

nis, citationis & mandati procuratorii defectu vitaretur. Quam utilitati publicæ vel maxime accommodatam ejus ordinationem Clemens. VIII. aliâ sequentis tenoris Constitutione innovavit.

Litium dispensatio & ambagibus, præsertim inter personas curæ & jurisdictioni nostræ & in temporalibus subjectas occurrere, quantum in nobis est, cupientes, statuerunt, record. Pij Papa IV. Prædecessoris nostri, ne iudices alma Urbis nullitates attendant, nisi ex defectu citationis, jurisdictionis, aut mandati: sed illis non obstantibus ad expeditionem causarum procedant, ad omnes & quoscunque iudices ordinarios, magistratus & officiales in quibusvis divisionis nostræ temporalis Ecclesiasticæ provinciis & civitatibus, terris, oppidis & locis quacunque jurisdictionem exercentes & quavis autoritate & dignitate fungentes, hac nostrâ perpetuè validaturâ constitutione extendimus & ampliamus, atque in quocunque tribunali aut curia, Seculari vel Ecclesiastica, firmiter & inviolatè servari, sicque & non aliter per quoscunque ex ipsis iudicibus, etiam causarum Palatii Apostolici Auditores & Cam. S. R. E. Cardinales ac Legatos etiam de Latero, sublata eis &c. Dat. Romæ annò Incarnationis Domini 1592. 5. Id. Februarij.

Quantumvis autem, Constitutionem hanc ad solos territorii Ecclesiæ Romanæ temporales iudices directam, ex ejus tenore planum sit, eam tamen ad aliarum quarumcunque Curiarum ac iudicum Ecclesiasticorum institutionem pertinere, & in Christiani Orbis provinciis omnibus observandam, *cit. Piasecius n. 70. Jordanus n. 72. rectè monent, suadetque ratio; cum enim Ecclesiæ Romana omnium aliarum Ecclesiarum Mater ac Magistra sit, c. fin. de Foro comper. c. jusque Stylus vim obtineat legis, istiusque instar*

que instar sit, c. *Quam gravi* 6. de *Crim. falsi*, Anchoran. *Consil.* 53. Guido Pap. *Decif.* 198. n. 2. & Suarez *Lib. 7. de LL. cap. 5. n. 5.* Constitutio, omnium ejus tribunalium usu in causis quibuscunque recepta, à cæteris Christiani Orbis curiis ac iudicibus Ecclesiasticis omnibus observanda erit, arg. c. *In causis* 19. de *Sent. & re judic.* & L. *Si Imperialis* 20. pr. G. de *LL.*

13. Alio sensu Ordinarium iudicium dicitur, in quo, sive civiliter, sive criminaliter per actionis de Jure competentis aut accusationis viam proceditur, & pœna Jure vel consuetudine definita, irrogatur: Extraordinarium verò, in quo, cum de Jure actio non competit, aut etiam ejus locò officium iudicis imploratur, vel contra criminofum ex officio proceditur per viam denuntiationis, aut inquisitionis, vel pœna extraordinaria sive arbitraria imponitur, cit. Maranta n. 1.

14. Rursum, in alia significatione, & ab ipsis iudicum personis, Ordinarium iudicium vocatur, in quo coram iudice ordinario, sive ordinariam jurisdictionem habente, ejusmodi iudices, ex Ecclesiasticis, præter Papam ejusque in provinciis Legatos, sunt Episcopi cæterique Episcopalis ordinis Prælati, sede Episcopali vacante, Capitulum & Vicarius generalis: uti & Abbates itque similes Prælati respectu subditorum suorum Regularium & aliquando respectu cleri & populi territorii, in quo obtinent jurisdictionem quasi Episcopalem &c. Extraordinarium autem sive Delegatum, in quo coram habente jurisdictionem Apostolicam rescriptò vel Episcopi aut alterius iudicis ordinarii commissione delegatam dicitur, Glossa in c. *Quoniam* cit. V. *Extraordinario*, & Maranta cit. p. 4. dist. 5. n. 1.

15. Quartò à Fine, ad quem obtinea-

dum iudicium ordinatur, aliud Civile; aliud Criminale est, & aliud Mixtum. Civile dicitur, quò in rem vel in personam agitur principaliter in commodum privatum, sicut contingit, cum actor prosequitur id, quod suum, sive rem sibi propriam, vel quod ex contractu vel quasi, ex delicto vel quasi sibi debitum est; cum enim crimina quædam non tantum Republicam, sed personas etiam privatas, injuriam vel damnum inferendò, lædant, de iis non solum, ut mox dicemus, criminaliter: sed civiliter etiam agi & injuriæ damne reparatio peti potest. Criminale, in quo de crimine agitur criminaliter, sive ad utilitatem, puta vindictam & pœnam publicam, corporalem vel pecuniariam, non privato eâ læso, sed fisco applicandam, aut etiam ad alicujus dignitatis, officii vel juris privationem. Mixtum denique est, quo de crimine agitur civiliter simul & criminaliter, hoc est, tam ad privatum interesse sive injuriæ & damni satisfactionem, quàm ad vindictam & satisfactionem publicam sive Reipublicæ per crimen læsæ, juxta c. *Tua* 5. in fine, de *Procurat.* & cit. Maranta dist. 1. à n. 2. Jordanus à n. 8. Pirrhing ad hanc Rubric. n. 8.

Criminale iudicium ulterius aliud 16. Capitale est & aliud non Capitale: quorum illò de Capitali, istò de non Capitali crimine agitur ad publicam vindictam. Capitale autem crimen dicitur, ex quo reo irroganda est pœna Capitalis: ut non solum mors naturalis est, sed etiam libertatis & civitatis amissio; quòd quis vel efficiatur servus pœnæ, ut cum damnatur in metallum, vel deportatione in insulam & aquæ atque ignis interdictione plectatur. Non Capitale autem crimen est, ex quo reus, salvo capite, seu vita, libertate & civitate retenta, circa bona ex-

istimatio-

istimationemque punitur, aut aliquam corporis coercionem sustinet, l. §. Publicorum 2. ff. & Insit. de Public. judic. l. Rei 2. §. l. Capitalium 28. pr. §. ff. de Panis. Quantumvis enim capitalis omnis causa existimationis videri possit; quod fama & vita aliquo modo æquiparentur, l. Isti quidem 8. §. 2. ff. Quod metus causa gest. l. Justa 9. pr. ff. de Manumiss. vind. §. l. Eorum 4. ibi, Quibus cujuquam salus aut existimatio ladetur, C. de Malef. & Mathemat. propriè tamen Capitalis appellatione mortis duntaxat vel amissionis libertatis & civitatis pœnæ intelliguntur, l. Licet 103. ff. de V. S. ut ad eodè rectè Cicero, Judicia Privata, quæ infamiam damnato irrogant, Non capitis, sed Penè capitis esse dixerit, Orat. pro Roscio Comedo, cit. Maranta p. 4. dist. 2. à num. 1. & Ant. Matth. de Crimin. Proleg. cap. 4. n. 5.

17. Idem Criminale Judicium rursus aliud Publicum, aliud Privatum vocatur, prout eò agitur de crimine Publico sive tali, quod accusare cuius de populo est permillum, §. 1. Insit. de Publ. jud. §. l. Quamvis 30. pr. C. ad L. Jul. de Adult. vel de Privato sive tali crimine, quod accusandi jus non cuius è populo, sed iis duntaxat competit, ad quos ea res vel injuria pertinet, l. 1. §. ff. de Privat. delict. Quæ autem delicta Publica aut Privata sint, Lib. 5. tit. 1. num. 25. & 26. dicitur.

18. Demum Judicium aliud Simplex est & aliud Duplex: in quorum priori plerumque, Actoris vicem litigantium pars duntaxat una, & altera Rei: in posteriori autem, ut in Divisorio Familia bertiscunde, Communi dividendo & Finium regundorum judiciis litigantium pars utraque Actoris & Rei vicem subit, l. In tribus 13. ff. hanc Rubr. licet ratione ordinis judicii, oblationis libelli, o-

neris probandi &c. is, qui prior provocavit, Actor, & qui ab eo antè provocatus ad judicium venit, Reus habeatur: & cum ambo simul provocant, res dirimi forte & fortunæ committi solet, l. Sed cum ambo 14. ff. Rubr. cit. ut in l. In tribus cit. Petrus notant Barbofan. 65. & Bruneman. n. 2. ubi cum eodem n. 3. rectè advertit, communi huic & divisorio judicio locum solummodo esse, quando, quod res sit communis, partes concordantes sunt, & agunt ad ejus divisionem cum, qui non possidet rem communem, eò, qui rem possidet, eam esse communem, inficiante, ad judicium divisorium ineptè provocet, l. 1. ff. Communi divid. sed priùs agendum ac probandum ei sit, rem esse communem: eoque probatò, divisorio judicio partem, quam in re communi habet, sibi adjudicari petere debeat. Hujusmodi duplex judicium etiam est interdictum *Uti possidetis*; nam & in hoc, quatenus provocat Actor, & quatenus suam possessionem tuetur, Reus uterque est, Menoch. *Retinenda remedi.* 1. n. 44. licet ad excludendam confusionem, qui prior provocavit, Actor, & Reus habeatur, qui priùs provocatus judicium subit.

Porrò propriè dictum judicium 19. quodcumque principaliter constituunt tres personæ, scilicet ipse Judex & duo litigantes, Actor & Reus, c. Forus 10. V. In omni, de V. S. §. l. Inter 62. hanc Rubric. Ex litigantibus Actor dicitur, qui suo nomine actionem proponit & prior ad judicium provocat, l. In tribus 13. §. l. Qui appellat 29. ff. ibidem: qui in Criminali judicio vocatur Accusator, c. 1. c. Si quis 2. de Accusat. §. l. Inter 10. ff. de Publ. Judic. Reus à Re, pro qua in judicium petitur, sic dicitur V. In omni cit. est, qui ab Actore in jus vocatus, ejus actionem propulsandò, se defendit.

Glossa

Gloss *in c. Forus cit. V. Reas.* Judex de-
mum appellatur, qui publica authorita-
te quasi mediatorem agit inter Actorem
& Reum, eisque jus dicit: *Publica*, in-
quam; cum enim lites authoritate priva-
ta efficaciter, sine infirmorum à potentio-
ribus oppressione & Reipublicæ pertur-
batione, dirimi non possint, publica au-
thoritate constituuntur iudices, qui de
litigantium causis cognoscendò, & juxta
sacrorum canonum legumque præscri-
ptum & locorum consuetudines pronun-
tiandò, itaque jus suum cuique tribuen-
dò, finem litibus imponant, *V. In omni
cit. & pr. Institut. de Offic. Judic.*

20 Neque dictarum personarum ter-
narium minuit; quòd in iudicio Crimi-
nali, cum agitur de crimine notorio, &
per viam inquisitionis specialis ex officio
proceditur, Actoris, *c. Evidentia 9. &
c. Qualiter 24. de Accusat.* & in inqui-
sitione omnino Generali, ad inveniendum
malefactorem instituto, ipsi & Rei et-
iam personæ desiderentur; quia priori
casu Actoris vicem ipsa criminis noto-
rietas, *arg. c. Evidentia cit. & Can. ma-
nifesta, 2. q. 1.* vel præcedens fama, ei-
ve succedanea criminis indicia supple-
nt, *c. Qualiter cit. ibi Si per clamorem & fa-
mam ad aures superiora pervenerit; po-
steriori autem, quamdiu generaliter pro-
ceditur, & de crimine in certam personam
non inquiritur, iudicium verè non datur,
cit. Marant. p. 2. n. 3. & Pirrhing n. 2.
in fine.*

21. Præter principales has intervenire
in iudiciis solent etiam aliæ personæ; quæ
solummodo accessoriæ sunt: vel litigan-
tibus, ut causarum Patroni, & Defenso-
res, Advocati, Procuratores, testes: vel
ipsi iudici, ut Assessores, Consiliarij, eam
in causa cognoscenda & rectè dijudican-
da adjuvantes. *l. Consultari s. ff. de Offic.
assess.* Tabelliones sive Notarii, iudicii

acta conscribentes, *c. Quoniam 11. de Pro-
bat.* Apparitores, Executores, Cursores
sive nuntij & viatores, quibus persona-
rum citationes, denuntiationes, incar-
cerationes, custodia, aliæque ejusmodi
executiones expediendæ committuntur.

In iudiciis Ecclesiasticis aliquando 22.
interveniunt Auditores, quales dicuntur,
quibus committitur certus aliquis articu-
lus audiendus aut examinandus, *Speculat.
Tit. de Auditore, n. 1.* In Curia Romana
S. Palatii, & in Provinciis Legatorum A-
postolicorum Auditores vocantur, qui
Papæ vel Legati vice causas examinant eò
sine; ut rem omnem ad illos referant, &
secundùm illorum imperium ac benepla-
citur sententias eorum authoritate pro-
mulgent & causas decidunt, *idem n. 3.*
Eadem ferè ratio olim fuisse videtur Ca-
pellanorum Papæ, qui hodie Rotæ sive
supremi Tribunalis Apostolici Auditores
vocantur: quorum, etsi Rota sive
Tribunal universum Ordinariam, singuli
tamen solummodo Delegatam jurisdic-
tionem habent, ex remissionibus sive com-
missionibus à Decano sibi factis, teste Ve-
terano ejusmodi Auditore, & postea E-
minentil. Card. de Luca *Relat. Curia di-
scursu 32. n. 5.*

ARTICULUS II.

De Actore & Reo.

SUMMARIUM.

23. Agere in vicis nemo,
24. Extra paucos casus, cogitur.
25. Prohibentur autem I. Infans, fu-
riosus &c.
26. II. Servus propriè dictus:
27. III. Ligatus excommunicatione ma-
jori:
28. Quò tamen agente gesta valent,
29. Et ali-